

Ірина Савченко, старший науковий співробітник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України, кандидат педагогічних наук,
Ірина Тропіна, науковий співробітник сектора науково-методичного забезпечення професійної підготовки робітничих кадрів науково-методичного відділу впровадження інноваційних педагогічних технологій та забезпечення професійно-технічної освіти засобами навчання Інституту інноваційних технологій і змісту освіти МОН України

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНІ НАВЧАЛЬНІ ЗАКЛАДИ ПРОФТЕХОСВІТИ: НОВІ ПОШУКИ

Анотація

У статті розкриваються проблеми організації дослідно-експериментальної роботи в ПТНЗ. Аналізується нормативна база, на основі якої проводиться експериментальна робота. Авторами простежена динаміка розвитку цього процесу в Україні. Висвітлюються алгоритми організації даного виду роботи в ПТНЗ, представлено рівні проведення експерименту та його особливості в сучасних умовах.

***Ключові слова:** інноваційна освітня діяльність у системі освіти, дослідно-експериментальна робота, експериментальний професійно-технічний навчальний заклад, інновації, педагогічний експеримент.*

***Актуальність.** Нині в умовах динамічних соціально-економічних, техніко-технологічних змін **потреба** в організації і проведенні дослідно-експериментальної роботи закладами профтехосвіти зумовлена низкою чинників, зокрема: зміною освітньої парадигми, яка викликана потребою навчання упродовж життя та необхідністю мобільної перекваліфікації робітника у будь-який час; підвищенням вимог роботодавців до якості підготовки кваліфікованих робітників й, відповідно, змінами у змісті освіти, ринку праці і зростаючими запитами здобувачів професійно-технічної освіти; бажанням педагогів-новаторів удосконалювати педагогічний процес, підвищувати якість підготовки кваліфікованих робітників та самостверджуватися в обраному професійному полі; конкуренцією у сфері надання освітніх послуг; «боротьбою» за абітурієнта тощо.*

***Мета статті** — пригорнути увагу профтехосвітян до такої проблеми, як організація і проведення дослідно-експериментальної роботи у ПТНЗ.*

Обґрунтувати необхідність її здійснення в сучасних умовах освітньої конкуренції та розвитку інноваційної економіки тощо.

Виклад основного матеріалу. Розробка Національної стратегії розвитку освіти в Україні зумовлена необхідністю кардинальних змін, спрямованих на вирішення стратегічних завдань, що стоять перед національною системою освіти, підвищення її якості і конкурентоспроможності в нових економічних і соціокультурних умовах, інтеграцію в європейський і світовий освітній простір. Тому відповідно до Указу Президента України від 25 червня 2013 р. № 344 «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» наукова й інноваційна діяльність в освіті, підвищення якості освіти на інноваційній основі визнаються пріоритетним напрямом державної політики у сфері освіти [1].

Проблемами інновацій учені та педагоги-новатори почали активно займатися у 70-ті роки ХХ ст. Теоретико-методичні засади дослідно-експериментальної роботи у закладах освіти, зокрема у ПТНЗ, були предметом досліджень П. Гальперіна, В. Звягінського, С. Батишева, С. Гончаренко, Г. Костюка, С. Назімова, Н. Ничкало, О. Новікова, В. Радкевич.

Інноваційною освітньою діяльністю в системі **освіти** є діяльність, спрямована на розроблення й використання у сфері освіти результатів наукових досліджень та розробок. **Освітніми інноваціями** є: вперше створені, удосконалені освітні навчальні, виховні і управлінські системи, їх компоненти, що покликані істотно поліпшити результати освітньої діяльності. Об'єктом інноваційної освітньої діяльності є: нові знання, інноваційні освітні програми й проекти, навчальний та виховний процеси, організаційні й адміністративні рішення, а також інші рішення, які істотно поліпшують якість освіти [2]. Критерії ефективності передбачуваних педагогічних інновацій: об'єктивність, адекватність, валідність, нейтральність щодо досліджуваних явищ.

За територіальною ознакою (поширеністю) інноваційна освітня діяльність здійснюється на всеукраїнському, регіональному рівнях, а також на рівні

навчального закладу [2]. У науково-дослідних установах НАПН України експеримент здійснюється на чотирьох рівнях: *загально академічному* — за рішенням Президії НАПН України; *підвідомчої НАПН України установи* — за рішенням відділення НАПН України, вченої ради установи; *структурного підрозділу підвідомчої установи* — за рішенням ученої ради установи; наукового (науково-педагогічного) працівника підвідомчої установи — згідно з індивідуальним планом роботи. Відповідно до положення «Про експериментальну діяльність (експеримент) у Національній Академії педагогічних наук України», затвердженого Постановою Президії НАПН України від 23 вересня 2008 р. № 1-7/12-239 *експериментальна діяльність (експеримент)* визначається як цілеспрямована робота з дослідної перевірки вірогідності, продуктивності та можливості застосування соціально важливих педагогічних і психологічних теорій, гіпотез, ідей, інновацій, а також апробації результатів наукових, науково-педагогічних досліджень, визначення доцільності впровадження в освітню практику [3].

Нагадаємо, що *експеримент* — загальний емпіричний метод дослідження, суть якого в тому, що явища й процеси вивчаються в строго контрольованих і керованих умовах. Основний принцип будь-якого експерименту — зміна в кожній дослідницькій процедурі тільки одного якого-небудь фактора при незмінності та контрольованості інших. Якщо треба перевірити вплив іншого чинника, проводиться наступна дослідницька процедура, де змінюється цей останній фактор, а всі інші контрольовані фактори залишаються незмінними [4].

Необхідність і важливість проведення дослідно-експериментальної роботи полягає в отриманні нового педагогічного знання й досвіду, який спрямовується на головну мету — набуття учнями важливих професійних компетентностей та є засобом зростання професіоналізму педагогів-дослідників.

Аналіз практики ПТНЗ свідчить, що гальмують цей процес у ПТНЗ суперечності: між потребою здійснювати пошук нових, нестандартних рішень

щодо актуальних проблем підготовки кваліфікованих робітників і недостатнім рівнем методологічної культури педагогів щодо володіння технологіями педагогічного дослідження; необхідністю працювати командою та індивідуалізмом, не завжди високим рівнем соціалізації деяких педагогічних працівників.

Саме тому так важлива роль ідейного організатора експерименту — керівника закладу, який захоплює цією ідеєю колектив, підтримує ініціативи щодо впровадження інновацій, формує творчу групу, шукає шляхи додаткового стимулювання й заохочення педагогів-новаторів. Навчання, стажування, підвищення кваліфікації педагогічних працівників, обмін досвідом під час проведення експерименту забезпечують більш ефективне впровадження принципово нових інноваційних педагогічних технологій в освітній процес.

Проаналізуємо динаміку дослідно-експериментальної роботи в системі ПТО України на Всеукраїнському рівні (рис.1). Сьогодні 18 ПТНЗ у 14 регіонах України працюють у режимі експерименту за 20 темами, що складає 2% від загальної кількості ПТНЗ. Ці цифри свідчать про необхідність її більшого поширення та популяризації (особливо якщо порівняти їх з кількістю експериментальних площадок ЗСОШ, яких нараховується біля 100). Інститутом професійно-технічної освіти НАПН України охоплено експериментальною роботою 22 ПТНЗ, 136 ПТНЗ є його базами впровадження наукової продукції.

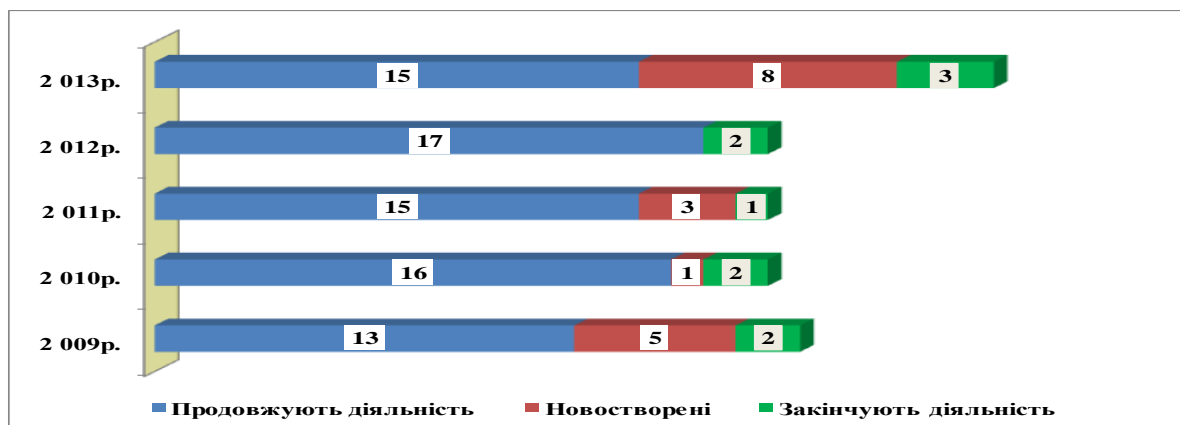

Рис. 1. Динаміка дослідно-експериментальної роботи ПТНЗ на всеукраїнському рівні (2009 — 2013 рр.)

У 2013 році ПТНЗ спільно з ІІТЗО МОН України та ПТТО НАПН України започатковано 8 актуальних дослідно-експериментальних робіт (табл. 1).

Таблиця 1

Затверджені у 2013 р. теми експериментальної роботи навчальних закладів і установ професійно-технічної освіти

Назва закладу	Тема науково-дослідної роботи	Затвердження теми
Горлівське вище професійне училище	1. Підвищення якості навчання учнів ПТНЗ шляхом упровадження методик професійно-прикладної фізичної та психофізіологічної підготовки й спортивного тренування	Наказ МОН України № 458 від 23.04.2013 р.
Державний навчальний заклад «Луганське вище професійне училище автосервісу»	2. Розроблення й запровадження інноваційних форм і методів удосконалення професійної підготовки учнів професійно-технічних навчальних закладів	Наказ МОН України № 422 від 09.04.2013 р.
Роменське вище професійне училище	3. Педагогічні основи управління професійно-технічним навчальним закладом в умовах ринкової економіки	Наказ МОН України № 501 від 14.05.2013 р.
Навчально-методичний центр професійно-технічної освіти Донецькій області	4. Дидактичне проектування електронних підручників нового покоління для машинобудівної галузі	Наказ МОН України № 713 від 07.06.2013 р.
Макіївський будівельний центр професійно-технічної освіти ім. Ф. І. Бачуріна	5. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у професійній підготовці майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю	Наказ МОН України № 730 від 11.06.2013 р.
Кримський республіканський професійно-технічний навчальний заклад «Сімферопольське вище професійне училище ресторанного сервісу і туризму»	6. Педагогічні умови проектування змісту професійної освіти на засадах компетентнісного підходу»	Наказ МОН України № 819 від 25.06.2013 р.
	7. Інформаційно-консультаційний бібліотечний центр – платформа для впровадження сучасного професійного навчання	Наказ МОН України № 803 від 20.06.2013 р.
Черкаський обласний навчально-методичний центр професійно-технічної освіти	8. Розвиток освітнього маркетингу в системі професійно-технічної освіти	Наказ МОН України № 819 від 25.06.2013 р.

Аналіз розподілу існуючої експериментальної тематики ПТНЗ представлено на рис 2,3.

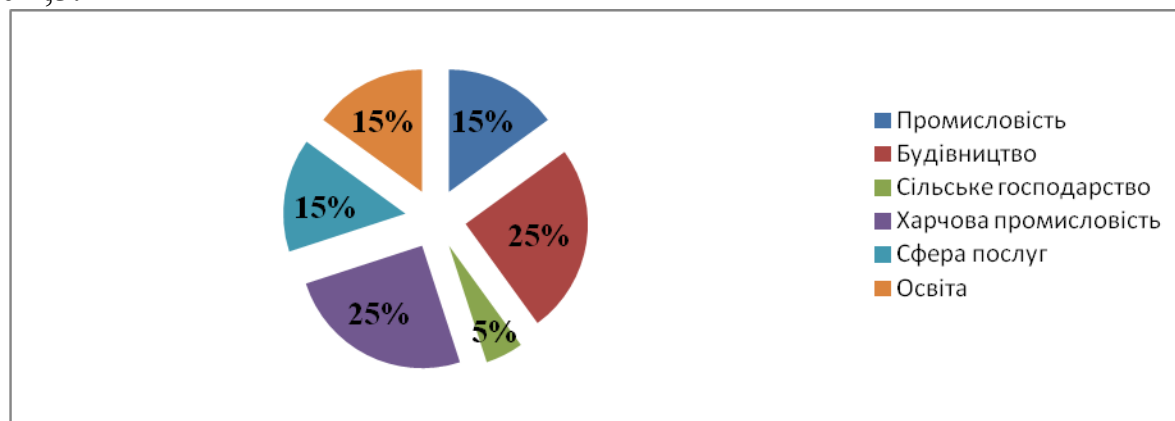

Рис.2. Розподіл тематики Всеукраїнських дослідно-експериментальних робіт ПТНЗ за галузями

(станом на 1 серпня 2013 р.)

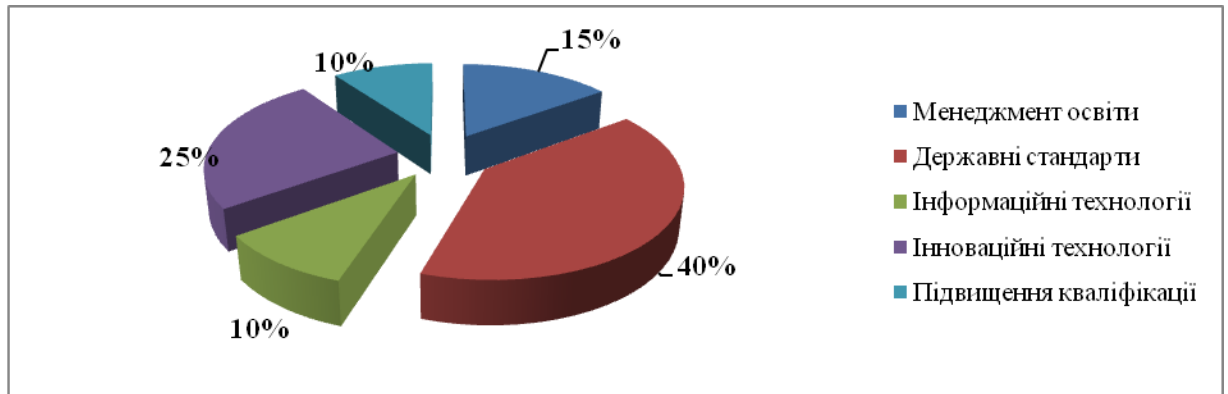

Рис.3. Тематика дослідно-експериментальних робіт ПТНЗ Всеукраїнського рівня (станом на 1 серпня 2013 р.)

Організацію, контроль, узагальнення досвіду експериментальних професійно-технічних навчальних закладів, висвітлення їхніх результатів у фахових друкованих виданнях виконує Інститут інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки України. Науково-методичний супровід експериментальної роботи забезпечує Інститут професійно-технічної освіти НАПН України (за згодою). ПТНЗ надається допомога щодо визначення теми експерименту, мети, гіпотези, програми, теоретико-методологічної основи й обрання методів дослідження. Ведеться пошук перспективних молодих педагогів у ПТНЗ, які б поєднали цю роботу з навчанням в аспірантурі Інституту професійно-технічної освіти НАПН України.

Сьогодні впевнено можна сказати, що науково-дослідна робота, яка ініціюється самим професійно-технічним навчальним закладом, є найбільш ефективною тому, що вона дає можливість поєднати її з практикою не формально, а дієво, так як тема обирається з урахуванням системи методичної роботи навчального закладу. Ініціатива щодо обрання тематики роботи йде від педагогічних працівників, які у подальшому й впроваджують власні нововведення з більшими розумінням і ініціативою. Відкриттю теми передує кропітка робота. Спочатку заклад обирає тему експерименту, оформляє заявку і програму

дослідження за встановленим зразком; головне управління освіти й науки обласної держадміністрації клопоче перед МОН України щодо відкриття дослідно-експериментальної роботи. Тема презентується на засіданні науково-методичної комісії з професійної педагогіки, психології та змісту професійно-технічної освіти Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства і у разі схвалення подається на затвердження наказом МОН України, навчальний заклад проходить експертизу на наявність організаційних, науково-методичних, матеріально-технічних, інформаційних, фінансових умов проведення експерименту.

За результатами завершеної роботи готуються матеріали публікацій, здійснюється апробація, експертна оцінка результатів дослідження. У разі отримання результатів передового педагогічного досвіду, що відповідають таким критеріям як: новизна; висока результативність; відповідність сучасним досягненням науки; стабільність; можливість використання його іншими педагогами та навчальними закладами Департамент ПТО МОН України пропонує їх для поширення в навчальний процес інших навчальних закладів профтехосвіти.

Недоліком експериментальної роботи є її недостатня популяризація, висвітлення в педагогічній періодиці, закритість інформації. На наш погляд, після завершення експериментальної роботи з обраної тематики всі результативні, варті уваги матеріали мають бути доступними для педагогічної спільноти, розглянуті провідними науковцями щодо отримання грифу МОН України; висвітлені на сторінках журналу «Професійно-технічна освіта», обговорені на науково-практичних масових заходах, презентовані на освітніх виставках.

Успішні дослідно-експериментальні роботи ПТНЗ (як наприклад, Кримського республіканського професійно-технічного навчального закладу «Сімферопольське вище професійне училище ресторанного сервісу і туризму» з тем: «Організаційно-педагогічні умови діяльності віртуального інформаційно-консультативного центру в ПТНЗ» та «Про проведення експерименту щодо апробації експериментального навчального плану з професії «Кухар» директор М. Пальчук; Дніпропетровського Міжрегіонального вищого професійного училища поліграфії і

інформаційних технологій з теми «Моделювання діяльності інноваційного навчального закладу на основі соціального партнерства як підсистеми управління якістю освіти», директор В. Макаров) доводять, що успіх роботи ПТНЗ в режимі експерименту визначається насамперед кадровим потенціалом педагогічного колективу, співпрацею з роботодавцями та науково-методичним супроводом дослідження за участі досвідчених керівників-науковців. Тому, сьогодні навчальні заклади дедалі частіше залучають до експериментальної роботи роботодавців-замовників кадрів, науковців, наглядові ради, органи учнівського самоврядування, що є цілком обґрунтованим. Так, 28.04.2013 р. у навчально-методичному центрі «ПТО у Дніпропетровській області (директор В. Василенко, методист Г. Козловський) розвитку такого партнерства було присвячено науково-практичну конференцію «Взаємодія ПТНЗ області з науково-дослідними та вищими навчальними закладами – запорука покращення якості підготовки кваліфікованих робітничих кадрів» (15 березня 2013 р., м. Дніпропетровськ), яка саме довела переваги такої співпраці.

Пропонуємо з метою більшого поширення й підвищення інтересу до дослідно-експериментальної роботи:

1. В журналі «Професійно-технічна освіта» відкрити постійну рубрику «Експериментально-дослідна робота в ПТНЗ»;
2. На сторінках журналу щоквартально публікувати рекомендації щодо здійснення експерименту, представляти інноваційний досвід, підсумкові звіти кращих експериментальних ПТНЗ України;
3. Залучати на сторінках журналу до обговорення результатів експериментів соціальних партнерів ПТНЗ;
4. Керівникам регіональних органів управління освітою здійснювати підтримку експериментальної роботи;
5. ПТНЗ, якими проводиться експеримент всеукраїнського рівня, на сайтах навчальних закладів відкрити рубрику про експериментальну роботу;
6. Директорам ПТНЗ активніше шукати шляхи заохочення творчих робочих груп, які здійснюють експериментально-дослідну роботу.

Висновки. Отже, якість навчально-виховного процесу та конкурентоспроможність випускників ПТНЗ безпосередньо залежать від інтеграції навчального процесу, науки та виробництва. Зміцнення зв'язків між наукою, освітою, виробничою діяльністю здійснюється насамперед за рахунок проведення дослідно-експериментальних робіт. В.Сухомлинський зазначав: «Якщо ви хочете, щоб педагогічна праця давала вчителям радість, щоб повсякденне проведення уроків не перетворювалося на нудну, одноманітну повинність, уведіть кожного вчителя на щасливу стежку дослідника». Тому бажання ПТНЗ бути творчими лабораторіями — флагманами системи ПТО формує активну творчу позицію педагогів щодо покращення якості підготовки робітничого потенціалу, плекає небайдужість до інноваційних процесів, що реалізуються в ПТНЗ актуальними темами досліджень, впровадженням нових прогресивних ідей, мобілізацією кадрових, фінансових, матеріально-технічних зусиль.

Література

1. Указ Президента України від 25 червня 2013 року № 344 /2013 р. «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року».[Електронний ресурс]. — Електрон. дані. — Режим доступу: <http://vnz.org.ua/dokumenty/spysok/4075-ukaz-prezydenta-ukrayiny>. — Загол. з екрану.
2. «Про внесення змін до положення про здійснення інноваційної освітньої діяльності» Наказ МОН України № 1352 від 30.11.2012 (zareєстрований в Міністерстві юстиції України № 2111/22423 від 18.12.2012 р.).[Електронний ресурс]. — Електрон. дані. — Режим доступу: http://guonkh.gov.ua/reforma_osviti/zagal_os/3907.html. — Загол. з екрану.
3. Положення «Про експериментальну діяльність (експеримент) в Академії педагогічних наук України», затвердженого Постановою Президії НАПН України від 23 вересня 2008 р. № 1-7/12-239.— Електрон. дані. — Режим доступу: www.ipn.gov.ua/files/Наукова/Експеримент/Положення.doc. — Загол. з екрану.
4. Новиков А. М. Научно-экспериментальная работа в образовательном учреждении. Деловые советы. Издание второе дополненное / А.М. Новиков — [Електронний ресурс]. — Електрон. дані. — Режим доступу: <http://www.anovikov.ru/books/nauch.pdf>. — Загол. з екрану.
5. Ничкало Н. Педагогічна інноватика у профтехосвіті / Н. Ничкало // Професійно-технічна освіта. — №3. — 2007.

Irina Savchenko, Irina Tropina

EXPERIMENTAL VET SCHOOLS: NEW APPROACHERS

Annotation. The article presents problems of research and experimental work

in VET. Indicate the legal framework upon which conducted experimental work. The authors analyzed the dynamics of this process in Ukraine. Highlights algorithms of this type of work in vocational schools, presented at the experiment and its features in modern terms.

Keywords: innovative educational activities in education, research and experimental work, an experimental vocational school, innovation, pedagogical experiment.